

А. В. Гордон; науч. ред. пер. Б. С. Ерасов; Институт «Открытое общество». – М.: Аспект Пресс, 1999. – 416 с.

5. Мармазова Т. І. Трансформація функцій політики в умовах глобалізації [Електронний ресурс] / Т. І. Мармазова // Освіта регіону. – 2009. – №1. – Режим доступу: <http://social-science.com.ua/article/50>

6. Бек У. Общество риска: На пути к другому модерну / Ульрих Бек. – М.: Прогресс–Традиция, 2000. – 383 с.

7. Колісник О. В. Рефлексивна модернізація: до проблеми її інтерпретації / О. В. Колісник // Грані. – 2015. – №2 (118). – С.68–72.

8. Инглхарт Р. Модернизация, культурные изменения и демократия: Последовательность человеческого развития / Р. Инглхарт, К. Вельцель. – М.: Новое издательство, 2011. – 464 с. – (Библиотека Фонда «Либеральная миссия»).

9. Кудря І. Г. Реконцептуалізація теорії модернізації у сучасному соціально-філософському дискурсі / І. Г. Кудря // Гуманітарні студії. – 2012. – Вип.16. – С.61–67.

10. Мармазова Т. І. Шляхи вдосконалення політичних відносин у транзитивних суспільствах / Т. І. Мармазова // Гілея: науковий вісник. – 2013. – №72. – С.787–792. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/gileya_2013_72_152.pdf

11. Манхейм К. Диагноз нашего времени / Карл Манхейм; [пер. с нем. и англ.]. – М.: Юрист, 1994. – 693 с.

12. Панченко Т. В. Принцип субсидіарності у сучасному демократичному розвитку: Монографія / Т. В. Панченко / Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова. – Х.: Майдан, 2011. – 360 с.

13. Руденко В. Н. Новые Афины, или электронная республика. О перспективах развития прямой демократии в современном обществе / В. Н. Руденко // ПОЛИС. – 2006. – №4. – С.7–16.

References

1. Efektyvnist' derzhavnogo upravlinnja / Ju. Bazhal, O. Kiljeyvych, O. Mertens ta in.; za zag. red. I. Rosputenka. – K.: Vyd-vo «K.I.S.», 2002. – 420 s.

2. Vladymyrov M. V. Modernizacija derzhavnoi' vlady v umovah globalizacij' / M. V. Vladymyrov // Aktual'ni problemy derzhavnogo upravlinnja. – 2012. – №1 (41). – S.135–142.

3. Marmazova T. I. Realizacija funkcij polityky v umovah suchasnoi' dynamiky social'nyh zmin: Avtoref. dys. d.p.n.: 23.00.02 – politychni instytuty i procesy / T. I. Marmazova; Instytut derzhavy i prava im. V. M. Korec'kogo NAN Ukrainy. – K., 2011. – 36 s.

4. Jeizenshtadt Sh. Revoljucija i preobrazovanie obshhestv. Sravnitel'noe izuchenie civilizacij' / Sh. Jeizenshtadt; per. s angl. A. V. Gordon; nauch. red. per. B. S. Erasov; Institut «Открытое общество». – М.: Аспект Пресс, 1999. – 416 с.

5. Мармазова Т. І. Трансформація функцій політики в умовах глобалізації [Електронний ресурс] / Т. І. Мармазова // Освіта регіону. – 2009. – №1. – Режим доступу: <http://social-science.com.ua/article/50>

6. Бек У. Общество риска: На пути к другому модерну / Ульрих Бек. – М.: Прогресс–Традиция, 2000. – 383 с.

7. Колісник О. В. Рефлексивна модернізація: до проблеми її інтерпретації / О. В. Колісник // Грані. – 2015. – №2 (118). – С.68–72.

8. Inghart R. Modernizacija, kul'turnye izmenenija i demokratija: Posledovatel'nost' chelovecheskogo razvitija / R. Inghart, K. Vel'cel'. – М.: Новое издательство, 2011. – 464 с. – (Библиотека Фонда «Либеральная миссия»).

9. Кудря І. Г. Реконцептуалізація теорії модернізації у сучасному соціально-філософському дискурсі / І. Г. Кудря // Гуманітарні студії. – 2012. – Вип.16. – С.61–67.

10. Мармазова Т. І. Шляхи вдосконалення політичних відносин у транзитивних суспільствах / Т. І. Мармазова // Гілея: науковий вісник. – 2013. – №72. – С.787–792. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/gileya_2013_72_152.pdf

11. Манхейм К. Диагноз нашего времени / Карл Манхейм; [пер. с нем. и англ.]. – М.: Юрист, 1994. – 693 с.

12. Панченко Т. В. Принцип субсидіарності у сучасному демократичному розвитку: Монографія / Т. В. Панченко / Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова. – Х.: Майдан, 2011. – 360 с.

13. Руденко В. Н. Новые Афины, или электронная республика. О перспективах развития прямой демократии в современном обществе / В. Н. Руденко // ПОЛИС. – 2006. – №4. – С.7–16.

Ignatko V., doctor of philosophy, applicant, National Pedagogical Dragomanov University (Ukraine, Kyiv), gileya.org.ua@gmail.com

The main directions of modernization of the policy in accordance with the challenges of the time of globalization

The challenges of globalization and the information revolution and the response to them of a modernized political system are analyzed. We are talking about the openness and further democratization of politics, the activity of political institutions, and the improvement of legislation. Particular attention is paid to the rationalization and pragmatization of politics as trends emerging in the era of globalization.

Keywords: man, politics, globalization, modernization.

* * *

УДК 141.338

Капліна В. А.,

студентка, Інститут підготовки кадрів для органів юстиції України Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого (Україна, Харків), Kaplinavlads85@gmail.com

ЕКЛЕКТИЗМ У ФІЛОСОФСЬКІЙ ДУМЦІ: ВІД АНТИЧНОСТІ ДО СУЧАСНОСТІ

Досліджено історичний аспект становлення еkleктики від античних часів до сучасності, її сутність та форми прояву на різних стадіях розвитку філософської думки. Встановлено місце еkleктики у світоглядній концепції постмодерну та свідомості людини XXI століття. Розглянуто причини зміни в ставленні мислителів до еkleктизму – від повного його прийняття до такого ж повного заперечення і, нарешті, виникнення «нового» еkleктизму в постмодерні.

Ключові слова: еkleктизм, постмодернізм, свідомість, Античність, Просвітництво, Новий час, криза, софістика.

Динаміка сучасних суспільних процесів, зумовлена загостренням кризових явищ та суперечностями в усіх сферах життєдіяльності людини, вимагає поглибленого теоретичного аналізу культурно-історичних основ буттєвості людини для пошуку оптимальних шляхів вирішення глобальних проблем нашого життя. Однією з найбільш значущих проблем є форми і роль еkleктизму в історії філософського знання, у сучасній філософії зокрема, у контексті постмодернізму, а також епістемологічні смисли еkleктизму в історії природознавства і гуманітарних наук. Звернення до цих проблем передбачає необхідність більш ґрунтовного вивчення природи власне філософського знання, що стосується еkleктизму. Наприкінці ХХ століття людство опинилося перед новими тенденціями цивілізаційного характеру, основу яких склав світогляд постмодерну, в якому релятивність, десакралізація цінностей, деконструкція, фрагментарність, еkleктизм стали імперативними та домінуючими принципами суспільного буття. Наявність різноманітних постмодерністських філософських побудов, де еkleктизм виконує епістемологічні функції, породжує необхідність особливого роду досліджень цього напрямку філософії та вивчення проблеми його впливу на формування свідомості людини у сьогоднішніх реаліях. Саме цим обумовлена актуальність дослідження, метою якого є розкриття смислу та функцій еkleктизму в історії філософського знання та показ його впливу на сучасний світ.

Проблема еkleктизму, його історичний розвиток, значення та сприйняття в сучасній філософській думці під різними кутами зору та в різні часи досліджували

такі вчені, як Г. Гегель, Д. Дідро, Г. Карамішев, О. Лосев, Л. Мікешина, В. Поршнев, Л. Сафонік, Л. Столович та інші.

Метою статті є дослідження трансформації поглядів на зміст та функції еkleктизму в історії філософського знання – від розуміння його як природного поєднання елементів різних учень до становлення цілісних систем і теорій.

Уперше термін «еклектика» з'являється в творі Диогена Лаертського (III ст. н.е.) «Про життя, вчення та цитати відомих філософів», де еkleктиками іменуються послідовники Потамона Александрійського (кінець I ст. до н.е. – поч. I ст. н.е.), який закликав своїх учнів, замість того щоб обирати свого наставника, вчитися одночасно у різних шкіл. Саме слово «еклектика» походить від грецького «еклектос», що означає «здатний обирати; той, хто обирає». Під еkleктикою розуміється зовнішнє механічне змішування (поєднання) різнорідних поглядів, ідей, принципів або теорій, які не є здобутками мислення ані у філософії, ані в мистецтві. Іншими словами, це «система мислення, побудована за принципом колажу, що запозичує відусюди потрошку» [1, с. 701].

Наступним етапом розвитку еkleктизму є період Нового часу (XVII–XVIII ст.ст.), в якому французькі та німецькі мислителі епохи Просвітництва (І. Я. Хьофлер, І. Д. Байер, І. Х. Штурм, І. Брукер та ін.) розвивали еkleктизм спочатку як рух, альтернативний догматизму, при цьому еkleктизм розглядався передусім як: 1) принцип критичного відбору, котрий повинен спрямовувати хід роздумів філософів і запобігати догматизму та безпідставним спорам; 2) метод, що дозволяє відрізнити правду від судження або брехні, науку від забобонів і тим самим сприяє духовному просвітництву та прогресу людства.

Хоча самі послідовники еkleктики характеризували еkleктизм як засіб філософствування, саме в цей період з'являється термін «еклектична філософія». Пропонувалося також відрізнити еkleктизм у негативному та позитивних смислах. У позитивному смислі еkleктика розуміється, коли ми або визнаємо правильними погляди інших та беремо з них те, що узгоджується з істиною, а те, що викликає сумніви, відкидаємо; або ж якщо ми намагаємось захистити нові істини шляхом самостійного міркування.

Варто зазначити, що еkleктизм як поняття спочатку не мав того негативного забарвлення, якого він набув пізніше, коли став руйнівною характеристикою пізньогрецької філософії, виразом її занепаду та інтелектуального безсилля [2, с. 104].

Розглядаючи питання розвитку філософії еkleктизму, не можна не звернути уваги на статтю Д. Дідро «Еkleктизм (історія філософії стародавньої та нової)», де містяться всі вимоги, ідеали та умови для людини епохи Просвітництва, з яких необхідно виходити, якщо ми хочемо пізнати головне в цьому періоді європейської філософії. У статті надається позитивна оцінка еkleктизму, цей висновок можна зробити на основі визначення, що його наводить Дідро: «Еkleктик – це філософ, що відкидає упередження, традицію, давність, авторитет, загальну визначність, одним словом, усі розуми, що поневолюють; він дерзає мислити по-своєму, підіймається до загальних, найбільш ясних начал, досліджує, обговорює їх та не приймає нічого, що

не підтверджується його досвідом та розумом, а з усіх філософій, що досліджуються ним без усякого пієтету та пристрастей, складає свою власну і домашню філософію, що належить лише йому» [3, с. 618].

Розмірковуючи далі, Дідро визначає метод еkleктика: еkleктик не збирає істини, які випадково потрапили до нього, не залишає їх ізольованими і не упирається в їх узгодженні в певному плані. Щойно приймається якесь начало, то пропозиція чи теорема, розгляд якої він після цього розпочинає, або явно пов'язується з цим началом, або зовсім з ним не пов'язується, або протистоїть йому. При цьому, у першому випадку дана теорема вважається істинною; у другому – відкладається, поки не буде доведено, що ця теорема пов'язана з прийнятим началом або цьому початку не суперечить; в останньому випадку теорема відкидається як помилкова. «Таким чином йому вдається створити фундаментальне ціле, що є результатом його власної роботи над великим об'ємом зібраних ним частин, які належать іншим» [3, с. 620].

Дідро відстоював ідею позитивного ставлення до змісту метода еkleктики та його значення у філософії. Як справедливо вважає Мікешин М. І., наслідуючи ідеї Дідро, «кращого з посвячених називають філософом... кращий з філософів іменується еkleктиком» [4, с. 30].

Однак з «виродженням» ідеалів Просвітництва саме довіра до розуму та позиції особистості дедалі більше втрачалася; відповідно, і смислі еkleктизму, вироджуючись, ставали вульгарно-спрощеними та негативними і, більше того, суперечили неухильній вимозі керуватися релігійними та філософськими догмами та загальними логічними нормами побудови філософської системи [5, с. 35].

Після епохи Просвітництва еkleктизм довгий час залишався білою плямою в історії філософії. Це можна пояснити тим, що історія філософії як наука переважно формувалась у рамках гегелівської школи, що розглядала історію філософії як історію філософських систем.

Гегель у своїх роботах висловлювався про еkleктизм наступним чином: «еклектизм є щось дуже погане, якщо розуміти його в тому смислі, що він без послідовності запозичує з одного філософського вчення якісь одні положення, а з другого – інші... Такий еkleктизм не дає нічого іншого, крім поверхового агрегату. Такого роду еkleктиками є або взагалі неосвічені люди, у головах яких вміщуються поруч уявлення, що повністю суперечать одне одному, при чому вони ніколи не зіставляють свої думки один з одним та не усвідомлюють їхньої суперечливості, – або люди, розсудливі, які роблять це свідомо, і ті, хто вважає, що вони досягнуть необхідних результатів, якщо вони з кожної системи будуть брати хороше, як вони це називають, і, таким чином, вони отримують суму різних думок, в яких є все добре, а недостає лише одного – послідовності мислення і, виходить, самого мислення. Еkleктична філософія якраз не витримує критики, є непослідовною» [6, с. 106].

Даючи негативну характеристику еkleктизму, учені порівнювали його то з галкою, яка тягне у своє гніздо все, що їй трапляється, то з бджолами, що крадуть мед, то з сукнею, що пошита з різнокольорових шматків матерії або свого роду теоретичною кляптевою ковдрою.

Однак еkleктика еkleктиці різниця. Є еkleктика, що являє собою описаний вище безплідний методологічний підхід, та є еkleктика, що розглядається як «момент

у розвитку системи знань, що характеризується присутністю в ньому елементів, які не мають єдиної теоретичної основи і належать до різних і таких, що іноді виключають один одного, аспектів розгляду об'єкта» [7, с. 543].

Еклектика другого роду особливо часто зустрічається в період формування нових систем наукового знання і являє собою первинну форму засвоєння нової проблематики (так звана конвергентна еклектика). Еклектицизм цього роду є невідворотним в усіх тих випадках, коли робляться перші спроби емпіричного характеру всебічно розглянути те чи інше явище, пов'язане передусім з аналізом сукупності окремо взятих його граней. У цьому випадку дослідницька думка перебуває лише на початкових сходах осмислення складного об'єкту як єдності різноманітностей, та цілком природно, що ця єдність виявляється доволі поверхово – як зовнішня єдність різноманітних аспектів складного явища. Цілісне ж відображення багатогранного об'єкту, пов'язане з осягненням глибокого діалектичного взаємозв'язку всіх його сторін, є пізнавальним завданням більш високого порядку. Через це конвергентна еклектика не може бути ні повністю відкинута, ні в цьому ж обсязі виправдана. Вона являє собою необхідний проміжний етап пізнання багатогранного явища і тому повинна бути діалектично подолана, тобто усунена на більш високому рівні синтезу багатобразного знання в цілісну систему уявлень.

Отже, відомий еклектицизм може бути супутником комплексного підходу в усіх тих випадках, коли відбуваються лише перші кроки комплексного аналізу складних явищ. Уникнути цього можна, як указує викладене вище, не шляхом відмови від комплексних досліджень, а, навпаки, за умови всебічного розгортання та поглиблення їх на базі основоположних принципів матеріалістичної діалектики.

У сучасному світі еклектика розглядається у переломні періоди розвитку науки (знань), культури, релігії та суспільства у цілому в двох формах: як початковий етап синтезу різноманітного в єдину систему (конвергентна еклектика) або як початок типологічного поділу спершу єдиних систем (дивергентна еклектика). Можна сказати, що така еклектика готує «систему» до корінної перебудови. У таких випадках вона набуває позитивного значення і є закономірним моментом пізнання, виступаючи засобом активного впливу на сформовані теорії і погляди [8, с. 9]. Подібні філософські побудови, будучи повною мірою еклектичними у позитивному значенні цього поняття, дозволяють урахувати вагомість різних ідей, підходів і концепцій.

Еклектика знову стає невід'ємною частиною філософії, особливо західної, у рамках якої відбувається зміна її оцінки. У фундаментальному контексті еклектика завжди оцінювалася як неповноцінна і така, що порушує канони мислення та створення текстів, ідеалів, моральних і релігійних норм. Однак відкритість і динамізм сучасного світу «позначили народження нової свідомості не тільки в культурі та мистецтві, а й у науці» [9, с. 75].

Саме до «еклектики в мисленні люди вдаються тоді, коли в практичній діяльності необхідно з'єднати (примирити, доповнити, поєднати) дві, три і більше протилежних позицій» [10, с. 16]. Отже, еклектицизм є проблемою не тільки гносеологічною,

але й онтологічною, він ставить питання про сутність соціально-історичного буття як такого, про його різноманітні протиріччя, про діалектику суб'єкта й об'єкта в процесі предметно-практичної діяльності, про співвідношення законів буття і законів мислення тощо.

Історію людства завжди є перехідним станом від одного свого етапу до іншого. Саме неможливість оформити завершення переходу від одного етапу до іншого; нецілісність соціально-суспільних явищ, їхній суперечливий характер; нове осмислення класичних відносин причин та наслідків; динамізм структури і відмова від статичного та силлогістичного сприйняття світопорядку; усвідомлення ситуаційної обумовленості та історичності тих чи інших цінностей пояснює те, що вони можуть бути відображені і пояснені не тільки діалектикою, а й еклектичністю.

На місце бінарності відносин «істина/хиба» прийшли невизначеність, відносність, дискретність, множинність, в тому числі принципово нові цінності, суб'єктивні переваги, різноманітність концепцій, подолання панування філософських систем і самої системності філософії. Усе це обумовлює переосмислення еклектицизму; крім того, він починає використовуватись як базовий прийом у сучасній постмодерністській філософії [9, с. 75; 10, с. 16–17].

Сучасне суспільство внаслідок складності і багатогранності має різні характеристики та інтерпретації. Поняття, якими його намагаються визначити, як правило, фіксують певну іманентну сутність, що обумовлює закріплення в терміні найважливішої з-поміж рис, що вони його відображають. Так, сучасне суспільство іноді називають постіндустріальним, надіндустріальним, інформаційним, електронним, програмованим, цивілізацією третьої хвилі, суспільством ризику, суспільством постмодерну. У філософії також існує чимало підходів до визначення сучасності через протиставлення її модерну, індустріалізації, радянському ладу, християнству тощо.

Будемо виходити з розуміння сучасного суспільства як суспільства постмодерну, бо, на думку автора, саме в подібному визначенні міститься весь поліфонізм сучасного суспільства, що виключає наявність передумовленого, істинного, безсумнівного, раз і назавжди даного. Крім того, постмодерн, як і сучасне суспільство, є вельми неоднозначним.

Поняття постмодернізму як такого є надзвичайно багатогранним, і важко дати йому більш-менш точне визначення: те, що вкладається в значення терміна «постмодерн», часто відрізняється від контексту його розуміння. Зокрема, деякі дослідники розуміють постмодернізм як кризу культури, реакцію на вичерпаність творчої потенції попередніх епох; нездатність традиційної форми передати амбівалентну природу буття, неспроможність попередніх філософських систем розтлумачити його зміст; кризу людини, втрату нею самотності та духовного осереддя.

Незважаючи на те, що підходи різняться, спільним для них є підкреслення кризового відображення дійсності, адже недарма термін «постмодернізм» вперше був ужитий у книзі Р. Панвіца «Криза європейської культури».

Постмодернізм – це поняття, яким позначили трансформацію сприйняття навколишньої дійсності, що відбулася після розчарування в ідеалах прогресу.

Постмодернізм, швидше за все, можна розглянути як світоглядну концепцію, що є наслідком реакції на кризу ідентичності людини.

Постмодернізм – це антифундаменталістська парадигма, яка проголошує, що немає нічого встановленого, безсумнівно істинного, раз і назавжди даного. Йому як типу світогляду притаманні початкова фрагментарність – мозаїчність, калейдоскопічність, клаптиковість, поєднання несумісного тощо. При цьому, з огляду на відкриті можливості поліфонії та багатоманітності, конструювання цілісного світогляду суб'єкта залишається неможливим [11, с. 20–22].

Постмодерн є схожою на суспензію сумішню, в якій неможливо виділити ні пріоритети, ні спільні лінії, ні ідеї, де виникає поєднання речей не просто непоєднаних, а взагалі різномісних, гетеротопних, тобто таких, які неможливо уявити де–небудь у сумісному перебуванні [12, с. 121]. Реалізація всього того, що не знайшло свого відображення на колишніх етапах розвитку культури, нібито окремі островки, що утворюють достатньо випадкові химерні накопичення, які не мають центра, вершин, це і є постмодернізм. Постмодерністична культура нагадує хаос, у якому принципово змішані всі цінності та орієнтири, немає центру, що пов'язує картину світу, вісі, і це її вельми споріднює з всебічним еklektизмом.

Отже, розглядаючи постмодернізм як світоглядну концепцію, що є наслідком реакції на кризу ідентичності людини, можна обґрунтувати думку про різноманітність і творчий еklektизм, притаманний філософам постмодерну, що зближує їх з сучасним мистецтвом, де еklektика узаконена і в деяких випадках вітається. Відповідно, проблема нескінченно різноманітних постмодерністських світоглядних побудов породжує необхідність особливого роду філософських досліджень, де еklektизм виконує епістемологічні функції.

Звернення всього лише до деяких, хоча значимих епізодів в історії філософського знання показує, що еklektизм має історичні передумови своєї появи та існування, він не завжди оцінювався лише негативно, але виник, перш за все, з необхідності визнання особистої свободи філософа в розумінні та трактуванні філософських проблем і прагненню звертатися до значимих ідей не однієї «єдиної правильної», але різних шкіл, учень, систем. Існування еklektизму в різних філософських, природничо–наукових і гуманітарних науках, а також сучасне визнання і навіть розквіт особливого стилю в мистецтві та культурі – постмодерну, з його «принциповим еklektизмом» – переконує в необхідності вивчати і оцінювати ці феномени в усіх проявах в сучасному контексті. Як філософська течія постмодернізм дуже схожий на еklektизм та має такі самі негативні наслідки. Передусім це проглядається крізь призму основного його критерію – плюралізму. Взагалі, плюралізм іноді трактують як випадок еklektики. Тією чи іншою мірою особливості постмодерну є сприятливим середовищем для розвитку різних форм еklektизму. Таким чином, постмодернізм, як світоглядна концепція внаслідок реакції на кризу ідентичності людини, є «осучасненим» еklektизмом новітньої філософії. Поширене поєднання постмодернізму та еklektизму руйнує свідомість сучасної людини. Проблема нескінченно різноманітних

постмодерністських філософських побудов породжує нагальну необхідність особливого роду досліджень сучасної філософії з метою запобігання цій загрози.

Список використаних джерел

1. Kont–Sponvil' A. Filozofskij slovar' / A. Kont–Sponvil' [Per s fr. E. V. Golovinoj]. – M.: Eterna, 2012. – 752 s.
2. Porshnev V. P. Eklektizm kak mirovozzrenie intellektual'noj elity ptolomeevskoj Aleksandrii / V. P. Porshnev // Vestnik SPbGUKI. – 2011. – №1. – С.104–115.
3. Философия в Энциклопедии Дидро и Даламбера / [Ответственный редактор доктор философских наук В. М. Богуславский] / Ин-т философии. – М.: Наука, 1994. – 720 с. (Памятники философской мысли).
4. Микешин М. И. «Божественный» разум Просвещения / М. И. Микешин // Дворянство: от истории к метафизике. – СПб.: Санкт–Петербургский центр истории идей; ИПЦ «Политехника–сервис» 2015. – С.28–37.
5. Микешина Л. А. Эклектика и синкретизм: к вопросу о системности философского знания / Л. А. Микешина // Epistemology & Philosophy of Science. – 2013. – №4 – С.27–43.
6. Гегель Г. В. Ф. Лекции по истории философии. Том 3 / Г. В. Ф. Гегель. – СПб.: Наука, 1994. – 582 с.
7. Лосев А. Эклектизм / А. Лосев // Философская энциклопедия в 5 т. / [Гл. редактор Ф. В. Константинов]. – М.: Советская энциклопедия, 1970. – Т.5: Сигнальные системы – Яшты. Указатель. – 1970. – С.542–543.
8. Сафонік Л. М. Еклектика як спосіб пізнання: автореф. дис. ... канд. філос. наук: 09.00.01 / Л. М. Сафонік. – Л., 1996. – 23 с.
9. Микешина Л. А. Эклектика и синкретизм: к вопросу о системности научного знания / Л. А. Микешина // Epistemology & Philosophy of Science. – 2014. – №1 (39) – С.60–78.
10. Карамышев Г. В. Социальные и гносеологические корни эклектики: автореф. дисс. ... докт. филос. наук: 09.00.01 / Г. В. Карамышев. – Куйбышев, 1990. – 31 с.
11. Вотинцева Н. «Неценностный мир» постмодернизма (философско–аксиологический анализ) / Н. Вотинцева // Философия. Социология. Культурология (Вестник Челябинского государственного университета). – 2008. – №28 (129). – С.19–25.
12. Москаленко Л. Б. Массовый человек: свойства и характеристики / Л. Б. Москаленко // Культура народов Причерноморья. – 2006. – №86. – С.120–123.

References

1. Kont–Sponvil' A. Filozofskij slovar' / A. Kont–Sponvil' [Per s fr. E. V. Golovinoj]. – M.: Jeterna, 2012. – 752 s.
2. Porshnev V. P. Eklektizm kak mirovozzrenie intellektual'noj jelity ptolomeevskoj Aleksandrii / V. P. Porshnev // Vestnik SPbGUKI. – 2011. – №1. – S.104–115.
3. Filosofija v Jenciklopedii Didro i Dalamera / [Otvettvennyj redaktor doktor filozofskih nauk V. M. Boguslavskij] / In-t filozofii. – M.: Nauka, 1994. – 720 s. (Pamjatniki filozofskoj mysli).
4. Mikesin M. I. «Bozhestvennyj» razum Prosveshhenija / M. I. Mikesin // Dvorjanstvo: ot istorii k metafizike. – SPb.: Sankt–Peterburgskij centr istorii idej; IPC «Politehnika–servis» 2015. – S.28–37.
5. Mikesina L. A. Jeklektika i sinkretizm: k voprosu o sistemnosti filozofskogo znanija / L. A. Mikesina // Epistemology & Philosophy of Science. – 2013. – №4 – S.27–43.
6. Gegel' G. V. F. Lekcii po istorii filozofii. Tom 3 / G. V. F. Gegel'. – SPb.: Nauka, 1994. – 582 s.
7. Losev A. Jeklektizm / A. Losev // Filozofskaja jenciklopedija v 5 t. / [Gl. redaktor F. V. Konstantinov]. – M.: Sovetskaja jenciklopedija, 1970. – T.5: Signal'nye sistemy – Jashty. Ukazatel'. – 1970. – S.542–543.
8. Safonik L. M. Eklektika jak sposib piznannja: avtofef. dys. ... kand. filoz. nauk: 09.00.01 / L. M. Safonik. – L., 1996. – 23 s.
9. Mikesina L. A. Jeklektika i sinkretizm: k voprosu o sistemnosti nauchnogo znanija / L. A. Mikesina // Epistemology & Philosophy of Science. – 2014. – №1 (39) – S.60–78.
10. Karamyshev G. V. Social'nye i gnozeologicheskie korni jeklektiki: avtofef. diss. ... dokt. filoz. nauk: 09.00.01 / G. V. Karamyshev. – Kujbyshev, 1990. – 31 s.
11. Votinceva N. «Necennostnyj mir» postmodernizma (filozofsko–aksiologicheskij analiz) / N. Votinceva // Filosofija. Sociologija.

Kul'turologija (Vestnik Cheljabinskogo gosudarstvennogo universiteta). – 2008. – №28 (129). – С.19–25.

12. Moskalenko L. B. Massovyj chelovek: svojstva i harakteristiki / L. B. Moskalenko // Kul'tura narodov Prichernomor'ja. – 2006. – №86. – С.120–123.

Kaplina V. A., student, Personnel Training Institute for the Bodies of Justice of Ukraine the Yaroslav the Wise National Law University (Ukraine, Kharkov), Kaplinavlads85@gmail.com

Eclecticism in philosophical thought: from antiquity to modernity

Article deals with the historical aspect of the formation of eclecticism from the Ancient times to the present day, its essence and forms at different stages of the development of philosophical thought. Its place in the philosophical conception of postmodern and human consciousness of the XXI century are determined. The causes of change in the attitude of thinkers to eclecticism from its full adoption to the same complete denial and, finally, the emergence of a «new» eclecticism in postmodern.

Keywords: eclecticism; postmodern, consciousness, Antiquity, Enlightenment, New time, crisis, sophistry.

* * *

УДК 008.009:140.8:[001:17]

Луц У. І.,
кандидат філософських наук, доцент кафедри
філософії та економіки, Львівський національний
медичний університет ім. Данила Галицького
(Україна, Львів), ulyana.lushch@gmail.com

Мультикультуралізм в контексті проблеми ідентичності та постнекласичної науки

Метою статті є з'ясування ролі мультикультуралізму у формуванні нових типів ідентичності та у розвитку постнекласичної науки в умовах глобалізації. У дослідженні були використані компаративний та каузальний аналіз, синтез, абстрагування, феноменологічний і дескриптивний методи. Явище мультикультуралізму розглядається в демографічному, ідеологічному та етико-психологічному аспектах. Обґрунтовано позитивний вплив мультикультуралізму на розвиток громадянського суспільства та постнекласичної науки. Проаналізовано позитивні наслідки мультикультуралізму: актуалізація громадянської ідентичності, формування нової мультикультурної ідентичності, забезпечення високого рівня критичного мислення у науковому пізнанні та розширення етичного горизонту науки. Доведено, що мультикультуралізм та глобалізація є хоч і протилежно спрямованими, але тісно пов'язаними і взаємозалежними явищами: мультикультуралізм виникає як реакція на зумовлену глобалізацією акультурацію, але водночас розгортання позитивних наслідків мультикультуралізму є можливим тому, що сучасний світ політично, економічно та культурно інтегрований завдяки глобалізації.

Ключові слова: мультикультуралізм, глобалізація, громадянська ідентичність, мультикультурна ідентичність, постнекласична наука, акультурація, релятивізація, толерантність.

Сучасні інформаційні та комунікаційні технології відкрили нові можливості для співпраці, зближивши людей та зробивши умовними кордони між державами. Відстань більше не є перешкодою для соціально-економічних та наукових проектів, що підтверджується зростанням кількості транснаціональних корпорацій. Внаслідок інформаційної революції виникли віртуальні мережі та спільноти, що долають національні та культурні відмінності. Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій став рушієм низки культурних трансформацій у світовому масштабі. Модерна модель просторово-часової єдності втратила актуальність. За словами Зігмунда Баумана, «територія» втратила цінність для сучасних людей, які можуть вільно і швидко пересуватися та спілкуватися без перешкод. Тому ті, хто може собі це дозволити живуть виключно в часі, а не в просторі [3].

За цих обставин у сучасному світі розгортаються два тісно пов'язані і водночас у багатьох аспектах суперечливі явища: глобалізація та мультикультуралізм.

Глобалізація – це процес, який полягає в тому, що культури впливають одна на одну та стають схожими через торгівлю, імміграцію і обмін інформацією та ідеями. Глобалізація, модернізація, вестернізація та американізація тісно пов'язані, але ці поняття є різними і позначають різні процеси. Зокрема, модернізація асоціюється з об'єктивністю, компетентністю та науковим знанням, а вестернізація має ціннісну конотацію (розглядається як переймання Західної системи цінностей) та асоціюється з людськими правами, демократією та індивідуальністю [9, с. 67]. У сучасну добу, коли завдяки розвитку інформаційних технологій, транспорту і торгівлі невинно зростають міжнародна мобільність та міжкультурні контакти, стає неможливо залишатися осторонь глобалізаційних процесів. Прямо чи опосередковано сучасна людина зазнає акультурації: навіть ті, хто залишаються в межах своєї культури, не переїжджаючи в іншу країну і не маючи прямих контактів з представниками інших культур, не можуть уникнути непрямого глобалізаційного та міжкультурного впливу через продукцію глобальних брендів, ЗМІ, фільми та серіали [9, с. 65]. Цей тип акультурації психологи Сильвія Чен, Вероніка Бенет-Мартінез та Майкл Бонд (Chen, Benet-Martinez & Bond) назвали «аккультурацією, заснованою на глобалізації», тоді як у випадку, коли людина змінює географічну локацію, переїжджає до іншої країни або працює в іншій країні впродовж тривалого періоду часу, це вже «аккультурація, заснована на імміграції» [4]. Акультурація не є ні новим феноменом, ні новим поняттям. Єдине, чим відрізняється акультурація на початку ХХІ ст. – це масштаб її розгортання завдяки науково-технічним досягненням. До того ж, якщо в першій половині ХХ ст. акультурація була об'єктом дослідження як процес, що відбувається на рівні групи/спільноти, то на зламі тисячоліть дослідники зосередилися на акультурації на рівні індивіда, на рівні досвіду та переживань окремої людини [9, с. 77].

Мультикультуралізм – на противагу спричиненій глобалізаційними процесами акультурації – можна окреслити як систему переконань та поведінкових стратегій, яка ґрунтується на визнанні рівності усіх етнокультурних груп і толеруванні культурної розмаїтості та має за мету створення умов для повноцінної співпраці між різними культурними спільнотами у певному суспільстві. Ісайя Берлін та Герберт Маркузе, які формували концепцію мультикультуралізму, характеризували мультикультурне суспільство як демократичну спільноту, в межах якої рівноправно взаємодіють різні культурні групи і кожна окрема людина вільно користується своїм правом на реалізацію своєї культурної ідентичності. Різні аспекти мультикультуралізму, а також його взаємозв'язок з ідентичністю та глобалізацією розглядали П. Адлер, К. Апель, З. Бауман, Д. Белл, С. Бенхабіб, П. Бергер, Р. Бернстайн, Ю. Габермас, С. Гантінгтон, Н. Глейзер, Т. Геран, Е. Гідденс, М. Дойчева, Р. Кастель, В. Кімліка, Е. Морен, Ч. Тейлор та інші.

Отже, на відміну від глобалізації, яка через акультураційні процеси зумовлює ціннісно-культурну